

Türkiye’de Kurum ve Kuruluşların Yaptıkları Sözlü Tarih Projelerinin Analizi

Doç. Dr. İlker Dere

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu

Eğitim Fakültesi

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

idere@erbakan.edu.tr

Zeynep Yasemin Akıncı

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri

Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

zyasee1@gmail.com

Öz

20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren ciddi bir şekilde gelişim gösteren sözlü tarih, şehir, kurum, aile, göç, sivil toplum tarihi gibi yerel ve sosyal tarihi ilgilendiren konularda yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Yaşayan hafızaları kayıt altına alan bu çalışmaların artmasıyla özellikle Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Kanada, Avustralya gibi ülkelerdeki çeşitli kurum ve kuruluşlar sözlü tarih projelerini desteklemeye başlamışlardır. Türkiye’de ise bu tür projeler, 1990’lı yıllardan itibaren görünürlük kazanmıştır. Literatür taramasında Türkiye’de kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış olan sözlü tarih projelerini toplu olarak inceleyen herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Alandaki eksiklikten yola çıkarak tasarlanan bu çalışmada Türkiye’deki kurum ve kuruluşların (belediye, üniversite, STK vb.) yapmış oldukları sözlü tarih projelerini incelemek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Veri kaynakları (örneklem), kriter örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 81 sözlü tarih projesinden (1995-2021) oluşmaktadır. İlgili projeler, içerik analizi yöntemiyle projeyi yapan kurum ve kuruluşlar, yıllar, odaklandığı tarih alanı, katılımcı sayıları ve ortaya konulan ürünler temalarına göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar, Türkiye’de kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış sözlü tarih projelerinin hem nicelik hem de odaklandığı tarih alanının çeşitliliği bakımından yetersiz olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte projelerin çoğunu belediyelerin gerçekleştirdiği ve bu projelerden daha çok kitapların üretildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü tarih, proje, kurum ve kuruluşlar, yerel tarih, sosyal tarih.

Analysis of Oral History Projects Conducted by Institutions and Organizations in Turkey

Abstract

Oral history, which developed significantly since the second quarter of the 20th century, is used extensively in local and social history-related issues such as the history of cities, institutions, families, migration, and civil society. With the increase in oral history studies that record living memories, various institutions and organizations in countries such as the United States, the UK, Canada, and Australia have started to support oral history projects. In Turkey, such projects started to gain popularity in the 1990s. The literature

review yielded no study that collectively examines oral history projects conducted by Turkish institutions and organizations. Based on this gap in the relevant literature, this study aims to examine the oral history projects conducted by institutions and organizations (municipalities, universities, NGOs, etc.) in Turkey. The study employed the holistic multiple-case study, which is one of the qualitative research methods. Data sources (sample) include 81 oral history projects (1995-2021) determined by using the criterion sampling method. The projects included in the sample were evaluated by content analysis method, according to themes of the institutions or organizations that carried out the project, the years when the projects were conducted, their focus, their number of participants, and the products they offered. According to research findings, it was concluded that oral history projects conducted by the Turkish institutions and organizations were insufficient because there was a lack of quantity as well as the diversity of history fields on which these studies are based. In addition, it was found that municipalities conducted most of the projects and books were the main product of the projects.

Keywords: Oral history, project, institutions and organizations, local history, social history.

SEEHEAD

GİRİŞ

Sözlü tarih, görüşmeler yoluyla geçmiş hakkında bilgi edinmeyi, materyal toplamayı ve analiz etmeyi sağlayan pratik bir yöntemdir (Thompson & Bornat, 2017, s. 132). Bu yöntemde görüşmeler, tarihi olayların şahitleriyle yapılır (Kyvig & Marty, 2000, s. 70). Klasik tarih anlayışının aksine sözlü tarih, gölgede kalmış insan gruplarının deneyimlerini ve bakış açılarını da tarihsel kayıtlara dâhil etmiştir (Perks & Thomson, 1998, s. ix). Sözlü tarihin bu şekilde toplumun her kesimini yan yana getiriyor oluşu, geçmişin daha gerçekçi bir şekilde yeniden inşasını mümkün kılmaktadır (Thompson, 1999, s. 4). Aynı zamanda tarihin gizli kalmış kısımlarını öne çıkarması, alışılmadık delilleri incelemeye sunması ve farklı bakış açılarını beraberinde getirmesi (Stanford, 2013, s. 174), sözlü tarihin önemini daha da arttırmaktadır.

Sözlü tarih, her ne kadar yeni ortaya çıkmış bir tarih türü olarak görülse de insanlık tarihi kadar eskidir (Thompson, 1999, s. 19). İlk tarihçiler olarak bilinen Herodot ile Thukydides’in yanı sıra Orta Çağ’ın kronikleri ve tarihçileri de sözlü tanıklardan yararlanmışlardır. Rönesans dönemiyle matbaanın kullanımının artması ve bunun yazılı kaynakları çoğaltması, sözlü kaynakların belgeye dayalı araştırmaları desteklemesine engel olamamıştır. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde akademik tarihin (belgeye dayalı) ortaya çıkmasıyla akademik tarihçiler tarafından sözlü kaynakların kullanımı terk edilmiştir (Tosh, 2013, s. 191). Neredeyse bir asır sonra Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi dünyayı etkileyen büyük olayların yazılı kaynaklarda yeterince yer almadığı yönündeki şikâyetler, sözlü kaynakları yeniden gün yüzüne çıkarmıştır. Kaynak yetersizlikleriyle ilgili eleştirilerin sonucunda II. Dünya Savaşı ile birlikte sözlü kaynaklar tekrardan kullanılmaya başlanmıştır (Çaykent, 2016, s. 159).

Öte yandan 1960’lı yıllarda teyp ve ucuz kasetlerin piyasaya sürülmesi ve kullanılması, sözlü tarih için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişmeden sonra sözlü kaynakların kaydedilmesinde bu teyp ve kasetlerin kullanılması ve çeşitli fonlarla desteklenmesi, sözlü tarihin popülerleşmesini sağlamıştır (Thompson, 1999, s. 48). Bu dönemde yazılı belgeleri inceleyen klasik tarihi “üst ve orta sınıfın veya arkasında yazılı belge bırakan kişilerin tarihi” olarak tanımlayan sözlü tarih; ötekinin, alt ve güçsüz sınıfın tarihini, onların bakış açılarıyla tarihe tanıklık etmek için yaşam öykülerini kaydeden ve arşivleyen tarihin bir alt dalı olarak gelişmeye başlamıştır (Neyzi, 2011, s. 5). Bunların yanında Amerika, İngiltere ve sonraki yıllarda Avustralya’da açılan sözlü tarih dernekleri ve bu derneklerin yayınladığı Oral History Review (ABD), Oral History Journal (İngiltere) ve Oral History Australia Journal (Avustralya) gibi dergiler, sözlü tarihin gelişiminde önemli rol oynamışlardır (Dere, 2019a, s. 173).

Türkiye’de ise kökleri yüzyıllar öncesine dayanmasına ve 1980’li yıllardan itibaren sözlü verilere dayalı ürünler verilmesine rağmen modern manada sözlü tarihin tanınması, 1990’lı yıllarda başlamıştır (Avcı-Akçalı & Aslan, 2012, s. 675; Dere, 2019b, s. 83). 1993 yılında, sözlü tarihin öncülerinden Paul Thompson’ın ve bazı önemli tarihçilerin katıldığı Birinci Sözlü Tarih Proje Çalışması, Türkiye’de sözlü tarihçiliğin ilk önemli girişimi olmuştur. Ayrıca 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen ve çeşitli dillerde (Türkçe, İngilizce ve İspanyolca) sunumların yapıldığı XI. Uluslararası Sözlü Tarih Konferansı, ikinci önemli girişim olmuştur (Bilim ve Sanat Vakfı [BİSAV], 2006; International Oral History Association [IOHA], 2000; Tunçay, 1993). Bu gelişmelerden sonra özellikle

2000'li yıllardan sonra akademik çevrelerde önemli ölçüde kabul görmeye başlayan sözlü tarihin çeşitli disiplinlerde kullanımı yaygınlaşmıştır.

20. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra önemli bir gelişim gösteren sözlü tarihin ana bileşeni, yapılan görüşmelerdir. Soru-cevap şeklinde ilerleyen görüşme, gazeteciliğin temel yöntemi olan “röportaj”dan farklıdır. Her şeyden önce sözlü tarih görüşmeleri yapan araştırmacılar, derlediği bilgileri uzun soluklu bir araştırmaya kaynaklık etmesi için toplamaktadır (Öztürkmen, 2001, s. 116). Bu da yazılı ve somut belgelerin yanına yeni ve sözlü bir belge eklemek manasına gelmektedir (Tosh, 2013, s. 212). Ancak bu sözlü belgelerin tarihi bir özellik ve önem taşıyabilmesi için anlatıyı kanıtlayıcı ve destekleyici olması gerekmektedir. Bu destek için yazılı, sözlü veya görsel kanıtlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kanıtlar; fotoğraf, nesne veya eski bir arkadaş olabilmektedir (Doğan, 2015, s. 130).

Sözlü tarih görüşmelerinde kullanılan ses kayıt cihazları ya da kameralar, ortaya konulacak ürün ve kanıt çeşitliliğini belirlemektedir. Örneğin; kamera ile yapılan sözlü tarih görüşmeleri sonucunda belgeseller oluşturulabileceği gibi, ses kayıtları da radyo programlarında kullanılabilir. Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen sözlü ve görsel kanıtlar, oluşturulabilecek kent müzelerine katkıda bulunabilir. Ayrıca dökümü alınan ses kayıtları yazılı hale getirilerek kitaplar yayınlanabilmektedir. Sözlü tarih görüşmeleri sonucunda elde edilen ürünlerin arşivleri, yöreyi yansıtan tiyatro, sinema, senaryo gibi alanlarda da kullanılabilir (Danacıoğlu, 2001, s. 142).

Sözlü tarih ile araştırılan konudan ortaya çıkan kanıtlar, nesne olmaktan çıkar ve özne konumuna gelerek daha gerçek (bazen acı da olsa) ve zengin bir tarih oluşmasını sağlar (Thompson, 1999, s. 88). Sözlü tarih ile yapılan araştırmalar ve ortaya konulan ürünler, bir bakıma toplumsal tarihin ete kemiğe bürünmüş halidir (Tosh, 2013, s. 194). Toplumsal tarih, yerel tarihle yakından ilişkilidir. Bundan dolayı yerel tarih, aile tarihi ve kurum tarihi gibi giderek artan konulardaki tarih araştırmalarında sözlü tarihten yararlanılmaktadır (Küpüç, 2014, s. 26). Araştırma konusunun yerel unsurlar barındırması, doğal olarak o bölgedeki yerel kurum ve kuruluşların ilgisini çekmektedir. Bu amaçla özellikle yerel yönetimler ve topluluklar, kendi yakın çevrelerinin ve kurumlarının tarihini aydınlatmak amacıyla sözlü tarih çalışmalarını desteklemektedir. Sözlü tarih projeleriyle odaklanılan yerin kültür, örf, adet, gelenek ve görenekleri başta olmak üzere birçok niteliği araştırılarak yeni nesillere aktarılmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye’de kurum ve kuruluşların yürüttüğü ya da desteklediği sözlü tarih projelerine bakıldığında, ilk projelerin Tarih Vakfı ve Kadın Eserleri Kütüphanesi tarafından yapıldığı görülmektedir. 1994-1995 yılları arasında Kadın Eserleri Kütüphanesi tarafından gerçekleştirilen “Kadın Eserleri Kütüphanesi Kadın Sözlü Tarih Çalışmaları Pilot Projesi”, bu projelerin ilkidir. Proje, Türkiye’de kadın üzerine yapılabilecek sözlü tarih araştırmaları için yaklaşım ve yöntem belirlemek amacıyla farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getirmiştir. Projede 1923 yılından önce doğmuş, çeşitli meslek dallarından 14 kadın ile görüşmeler yapılmasına rağmen derli toplu olarak yayınlanmamıştır. Ancak araştırma süreci, araştırmacılar için önemli bir deneyim olmuştur (Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, t.y.; Öztürkmen, 2001, s. 118; Talay-Keşoğlu, 2018, s. 110). İkinci olarak Türkiye’de sözlü tarihin tanınması ve gelişmesinde önemli bir rol oynayan Tarih Vakfı’nın çeşitli projeleri bulunmaktadır. Vakfın ilk sözlü tarih çalışması olan ve 1998 yılında yürütülen “Cumhuriyet’in Anıları: Sözlü Tarih ve Belgesel Film Projesi”, Cumhuriyet’e tanıklık etmiş üç kuşağın anılarını derleyen 13 belgesel film

oluşmaktadır. Ayrıca Tarih Vakfı tarafından “Tarihe Bin Canlı Tanık Projesi”, “Akdeniz Sesleri: Akdeniz Kentlerinde Sözlü Tarih ve Kültürel Pratikler Projesi”, “Sessiz Bir Geçmişten Sesler: Afrika kökenli “Türk” Olmanın Dünü ve Bugünü” ile “Belleklerdeki Dersim 38” isimli farklı disiplinlerden konuları içeren sözlü tarih projeleri gerçekleştirilmiştir (Tarih Vakfı, t.y.). Bunların dışında yine Tarih Vakfı, “Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklıklar: Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı”nu (26-27 Eylül 2003) gerçekleştirmiş ve 2006 yılında da kitap olarak yayınlamıştır (İlyasoğlu & Kayacan, 2006; Binici, 2014, s. 32). Bahsedilen öncü projeleri, sonraki yıllarda bu araştırmaya konu olan birçok proje izlemiştir. Sözlü tarih ile ilgili çalışmalar arttıkça belediye, üniversite, STK vb. bazı kurum ve kuruluşlar da tarihlerini kayıt altına alabilmek için sözlü tarih projeleri yapmaya veya desteklemeye başlamışlardır. Sözlü tarih projeleri ile “toplumların yaşayan hafızaları” kayıt altına alınmak istenmiştir. Kurum ve kuruluşlarca desteklenen projelerde yaşayan tarih, kayıt altına alınmış ve sözlü tarih projelerinin sonucunda çeşitli ürünler ortaya konulmuştur. Yapılan bu projeler, özellikle yerel tarih ve sosyal tarihin belli bir evresine ışık tutarak kültürel açıdan zengin kaynaklar ortaya çıkarmıştır.

Özellikle 2000’li yıllardan sonra artış gösteren, bölgesel amaçları ağır basan, kurum ya da kuruluşlar tarafından desteklenen sözlü tarih projeleri, bazı akademik araştırmalara konu olmuş ve çeşitli boyutlarıyla incelendiği görülmüştür. İlk örnekte Çakmak (2010), Prof. Dr. Saime Yüceer’in yürütücüsü olduğu ve Uludağ Üniversitesi’nin desteği ile 2002-2005 yılları arasında gerçekleştirilen “Tanıkların Anlatılarıyla Bursa Tarihi (Sözlü Tarih Arşivi 1919-1938)” isimli sözlü tarih projesini incelemiştir. Yazar, incelemesini “Proje Çalışması”, “Proje Kapsamı”, “Görüşme Öncesi Çeşitli Saptamalar ve Hazırlıklar”, “Görüşmeler Sürecinde Yaşanan Deneyimler”, “Görüşme Sonrası Yapılanlar”, “Elde Edilen Verilere İlişkin Değerlendirme” ve “Sözlü Tarihçiliğe İlişkin Sorunlar ve Sonuç” başlıklarına ayırarak analiz etmiştir. İkinci örnekte Eraslan (2004), Tarih Vakfı’nın yürüttüğü ve Milliyet Gazetesi’nde yayınladığı, katılımcıların çocukluk anılarını anlattığı sözlü tarih çalışması olan “Tarihe 1000 Canlı Tanık Projesi”ni incelemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşamış 35 katılımcının çocukluk anıları, “Çocukluk” ve “Cumhuriyet ve Atatürk” kategorileri kapsamında döneme ait sosyolojik kodlar üzerinden incelenmiştir. Bir diğer örnekte Metin (2009), “Kültürel Kimliğin Korunmasında Sözlü Tarih Çalışmaları: Çankırı Örneği” adlı çalışmasında, Çankırı’da yapılmış ve yapılmakta olan sözlü tarih projeleri “bireysel, kurumsal ve grup” olmak üzere üç kategoriye ayırarak “amaç, içerik ve sonuç” bakımından incelemiştir. Böylece sözlü tarih çalışmalarının sonuçlarının Çankırı ilinin tarih, kültür ve kent kimliğine olan katkılarını değerlendirmiştir.

Literatür taraması yapıldığında, bazı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış olan sözlü tarih projelerini inceleyen üç çalışmaya rastlanmıştır. Ancak bu çalışmalar, tek bir proje veya şehir bazında incelemeleri içermektedir. Ayrıca Türkiye ölçeğinde belediye, üniversite, vakıf, STK vb. kurum ve kuruluşların yapmış oldukları sözlü tarih projelerini toplu olarak inceleyen herhangi bir çalışma tespit edilememiştir. Literatürdeki bu eksiklikten yola çıkarak tasarlanan çalışmanın amacı, Türkiye’deki kurum ve kuruluşların (belediye, üniversite, STK vb.) yapmış oldukları sözlü tarih projelerini incelemek ve değerlendirmektir. Bu çalışma, Türkiye’deki sözlü tarih projelerinin genel tablosunu ortaya koyması açısından ilk olma özelliği göstermektedir. Çalışma sonuçları, Türkiye’de sözlü tarih projeleri konusundaki eksiklikleri ortaya koyarak ve geline noktaı değerlendirerek hem araştırmacılara hem de yeni projeler geliştirecek kişilere fikir verecektir. Bu kapsamda “Türkiye’de kurum ve kuruluşlar, sözlü tarih yöntemini kullanarak ne tür projeler

yapmışlardır?" sorusu, araştırmanın temel problemini oluşturmuştur. Araştırmanın temel problemine bağlı olarak aşağıdaki alt araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Türkiye'deki sözlü tarih projeleri, hangi kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmıştır?
2. Türkiye'de kurum ve kuruluşların yürüttükleri sözlü tarih projelerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Türkiye'de kurum ve kuruluşların yürüttükleri sözlü tarih projelerinin odaklandığı tarih alanına göre dağılımı nasıldır?
4. Türkiye'de kurum ve kuruluşların yürüttükleri sözlü tarih projelerinin katılımcı sayılarının projelere göre dağılımı nasıldır?
5. Türkiye'de kurum ve kuruluşların yürüttükleri sözlü tarih projelerinden hangi ürünler ortaya konulmuştur?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada durum çalışması yönteminin bir türü olan bütüncül çoklu durum deseni kullanılmıştır. Bütüncül çoklu durum deseninde birden fazla kendi başına bütüncül algılanabilecek durumların her biri ayrı ayrı ele alınır ve birbirleriyle karşılaştırılır (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 301). Bu desenin tercih edilmesinde araştırma konusunun ele alınış biçimi etkili olmuştur. Araştırmada Türkiye'deki kurum ve kuruluşlar (belediye, üniversite, STK vb.) tarafından yapılmış sözlü tarih projeleri ayrı bir araştırma konusu olabilecekken toplu bir biçimde ele alınmış, birbirleriyle karşılaştırılmış, analiz edilmiş ve detaylıca incelenmiştir.

Veri Kaynakları (Örnekleme)

Bu araştırmada 1995-2021 yılları arasında Türkiye'de kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen 81 proje incelenmiştir. Tespit edilen en eski proje, 1995 yılına aittir. Proje kaynakları belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden kriter örnekleme yöntemi (Patton, 2018, s. 235) kullanılmıştır. Bu kapsamda kurum ve kuruluşların yaptığı projelerin seçiminde çeşitli kriterler ve özellikler dikkate alınmıştır. Böylece aşağıdaki kriterlere ait yeterli bilgiye ulaşılan projeler, örnekleme dâhil edilmiştir:

- Projeyi hazırlayan veya destekleyen kurumların açık bir şekilde ifade edilmesi
- Projenin adının belli olması
- Projelerin başlama, devam ve bitiş aralıklarının belirgin olması
- Proje sonunda ortaya konan veya hedeflenen ürünlerin açıklanmış olması

Veri toplama sürecinde bu dört kriterden en az ikisini sağlamayan projeler kapsam dışı kalmıştır. Örneğin; bir belediye tarafından sözlü tarih projesi yapılacağına ilişkin bir haber yapılmasına rağmen projenin detaylarına dair hiçbir bilgi verilmediği ya da projeden vazgeçildiği tespit edilmiştir. Bunun dışında basılı kaynaklar da taranarak mevcut projeler araştırılmasına rağmen yine yeterli bilgi elde edilememiştir. Bu gerekçeyle bazı kurumlar, kuruluşlar ve iller, daha fazla proje yaptıkları ve ilgili projeler hakkında yeterli bilgiler sundukları için örneklemede daha geniş bir yer bulmuşlardır. Bu kapsamda incelemeye konu

olan proje dokümanları; kurum ve kuruluşlar (belediye, üniversite, STK gibi) tarafından yapılmış olan sözlü tarih projelerinin yazılı ve görsel kaynaklarıdır. Yazılı kaynaklar olarak; kurum ve kuruluşların sözlü tarih projelerinin detaylarını paylaşarak proje tanıtımını yaptıkları internet siteleri ve sözlü tarih projelerinin sonucunda ortaya koydukları ürünlerden; görsel kaynak olarak ise ilgili kurum ve kuruluşların sözlü tarih projelerinin sonucunda ortaya koydukları fotoğraf albümleri ve belgesellerden faydalanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman analizinde araştırılacak konuyla ilgili belgelerden ve çeşitli materyallerden veriler toplanır ve çözümlenir (Gürbüz & Şahin, 2018, s. 430-431). Veri toplama sürecinde Bilim ve Sanat Vakfı, Tarih Vakfı, belediyelerin kurumsal web siteleri, kurum ve kuruluşların hazırlayıp desteklediği kitap ve belgesellerden faydalanılmıştır. Bunun dışında tespit edilen ancak hakkında yeterli bilgi bulunamayan projelerle ilgili kurum ve kuruluşlara e-mail atılmasına veya telefonla aranmasına rağmen hiçbirinden olumlu geri bildirim alınamamıştır. Bu durum, hakkında yeterli bilgi bulunamayan bazı projelerin kapsam dışında kalmasına neden olmuştur.

Verilerin Analizi

Bu araştırmaya konu olan sözlü tarih proje dokümanları içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi, detaylı bir analiz sonucunda verilerin içerisindeki kavram ve temaların ortaya çıkarılmasını sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2018, s. 242). Bu kapsamda proje dokümanları; “projeyi hazırlayan/destekleyen kurum veya kuruluşlar”, “proje yılı”, “projenin odaklandığı tarih alanı”, “katılımcı sayısı” ve “projenin çıktısı (ürün)” açısından incelenerek kodlanmıştır. İlgili kodlar, belirlenen temalar altında görselleştirilerek okuyucu için anlamlı hale getirilmiştir. Ayrıca bulguları anlaşılır bir şekilde sunmak için frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırma sorularına göre yapılan analiz sonucunda ulaşılan bulgular, aşağıda sırayla sunulmuştur.

Projeleri Destekleyen Kurum ve Kuruluşların Sayılarına Göre Dağılımı

Birinci araştırma sorusu kapsamında Türkiye’de yapılan sözlü tarih projelerini destekleyen kurum veya kuruluşlar incelenmiştir. İlk olarak kurum ve kuruluşların projeleri destekleme durumunun (tekli ya da çoklu) dağılımı, Grafik 1’de verilmiştir.

Grafik 1. Kurum ve Kuruluşların Projeleri Destekleme Durumu

Sözlü tarih projelerini destekleyen kurumlar, “Tek Kurum veya Kuruluş” ve “Birden Çok Kurum veya Kuruluş” olarak ikiye ayrılmıştır. İncelenen projelerin 71’i (%88’i) tek kurum veya kuruluş tarafından desteklenmiştir. Buna karşın birden çok kurum veya kuruluş tarafından desteklenen 10 (%12) proje bulunmaktadır. Bu 10 projeden 4’ü, 3 kurum veya kuruluş, 6’sı 2 kurum veya kuruluş tarafından desteklenmiştir. Üç farklı kurum ortaklığında yapılan projeler şunlardır:

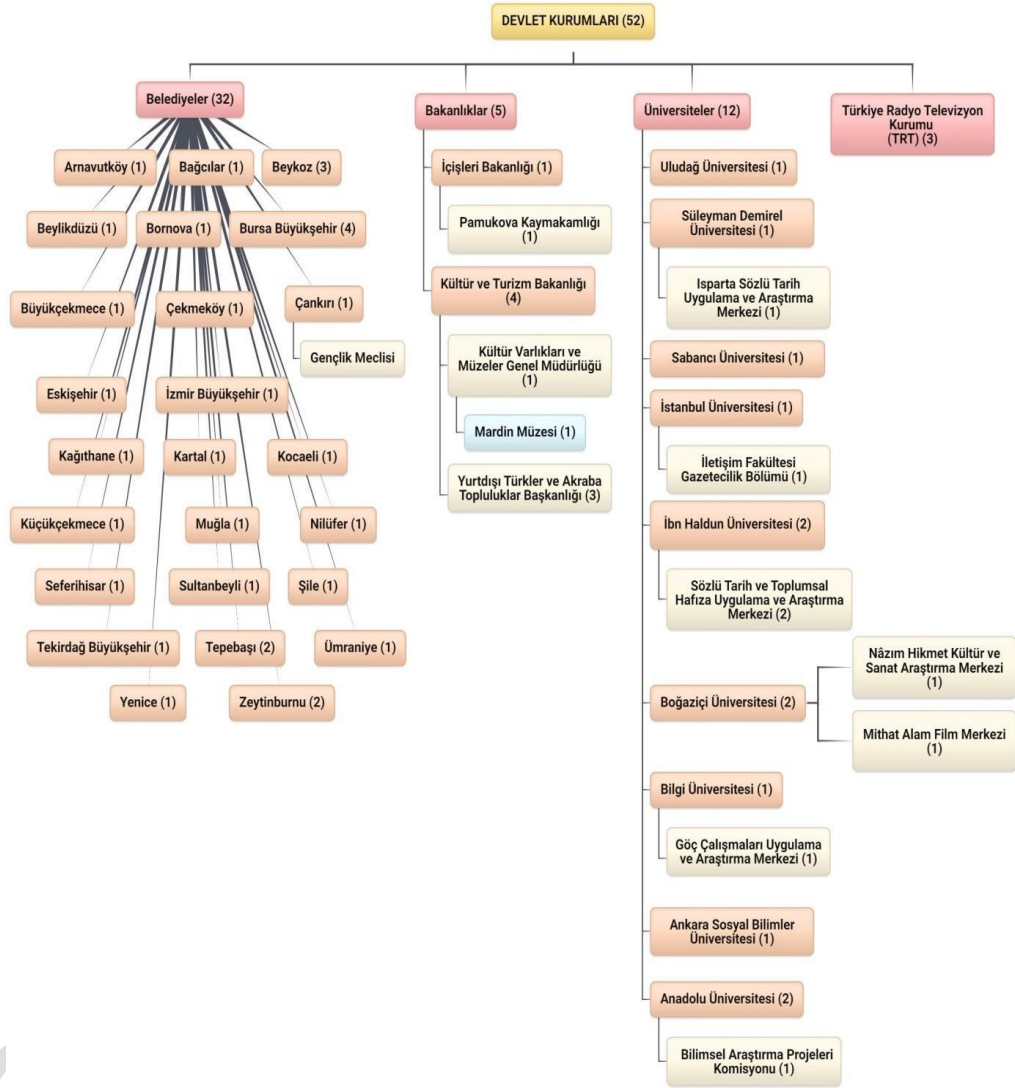
- Adalar Hafıza Mekânları
- Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması
- Yukarı Dicle Vadisi Somut Olmayan Kültürel Mirasını Koruma ve Farkındalık
- Sessiz Bir Geçmişten Sesler: Afrika Kökenli “Türk” Olmanın Dünü ve Bugünü

İkinci olarak sözlü tarih projesi yapan kurum ve kuruluşlar; “Devlet Kurumları”, “Sivil Toplum Kuruluşları” ve “Diğer Kurum veya Kuruluşlar” olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılmış ve Şekil 1’de sunulmuştur:

Şekil 1. Türkiye’de Sözlü Tarih Projesi Yapan Kurum ve Kuruluşlar

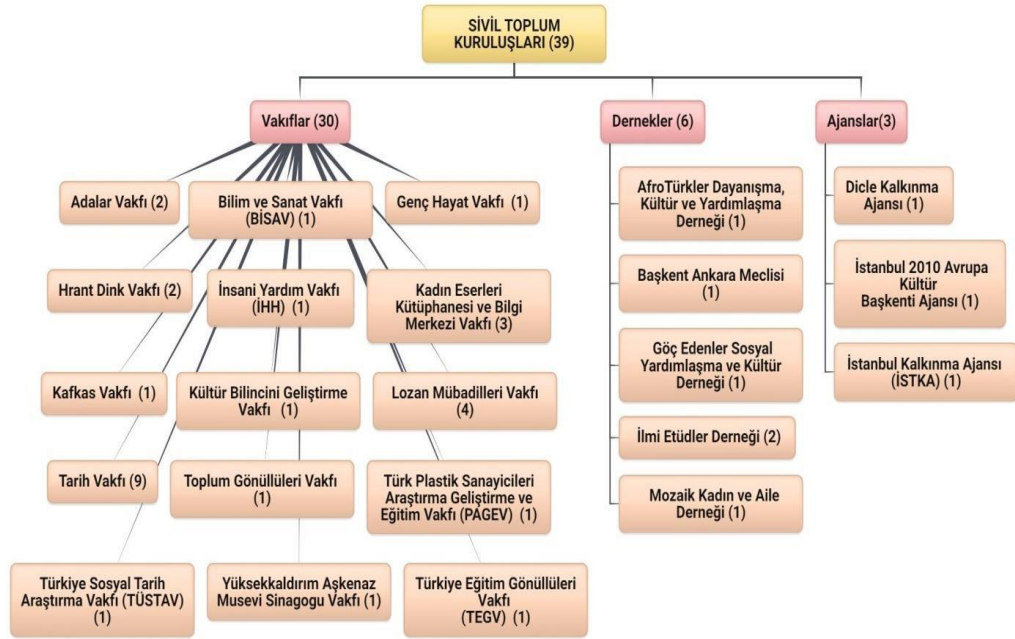
Sözlü tarih projelerini yapan Devlet Kurumları da kendi içinde Belediyeler, Bakanlıklar, Üniversiteler ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) olmak üzere 4 başlığa ayrılmıştır. Sözlü tarih projesi yapan devlet kurumlarının dağılımı, Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Sözlü Tarih Projesi Yapan Devlet Kurumları

Şekil 2 incelendiğinde, devlet kurumları içerisinde en çok sözlü tarih projeleri gerçekleştiren kurumun belediyeler (32) olduğu görülmektedir. Belediyelerin illere göre dağılımına bakıldığında ise İstanbul (16) başta olmak üzere Bursa (5), İzmir (3), Eskişehir (3), Kocaeli (1), Çankırı (1), Mersin (1), Muğla (1) ve Tekirdağ (1) gibi illerde projelerin yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Belediyeleri ise Üniversiteler (12), Bakanlıklar (5) ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (3) takip etmektedir.

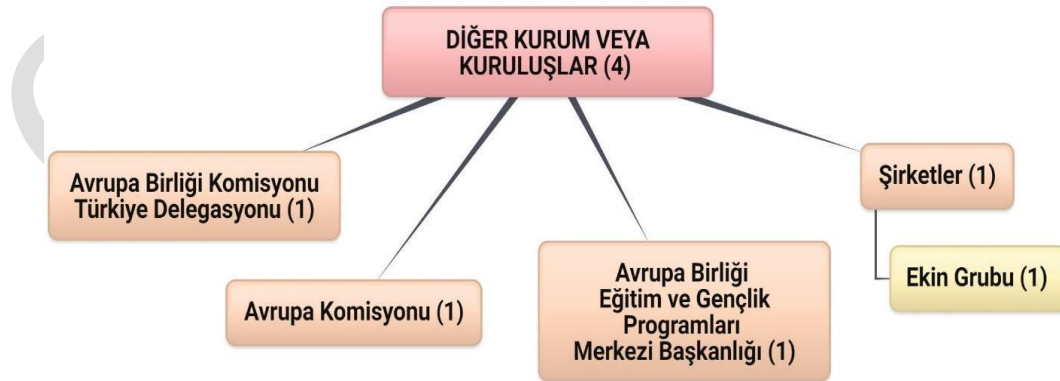
Sözlü tarih projelerini destekleyen kurum ve kuruluşların ikinci boyutunda “Sivil Toplum Kuruluşları” bulunmaktadır. Bu kuruluşlara ilişkin detaylar, Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Sözlü Tarih Projesi Yapan Sivil Toplum Kuruluşları

Şekil 3'te sivil toplum kuruluşlarının desteklediği 40 projede en büyük payın vakıflara (30) ait olduğu görülmektedir. Vakıflar içerisinde en çok proje gerçekleştiren kuruluş, Tarih Vakfı (9) olmuştur. Bunun yanı sıra Dernekler (6) ve Ajanslar (3) toplam 9 projeyi desteklemiştir.

Sözlü tarih projelerini destekleyen kurum ve kuruluşların üçüncü boyutunda "Diğer Kurum veya Kuruluşlar" yer almaktadır. İlgili kurum ya da kuruluşlara ilişkin detaylar, Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Sözlü Tarih Projesi Yapan Diğer Kurum veya Kuruluşlar

Şekil 4'te sunulduğu gibi "Diğer Kurum veya Kuruluşlar", toplam 4 projeye katkıda bulunmuştur. Diğer Kurum veya Kuruluşlar tarafından desteklenen projeler şunlardır:

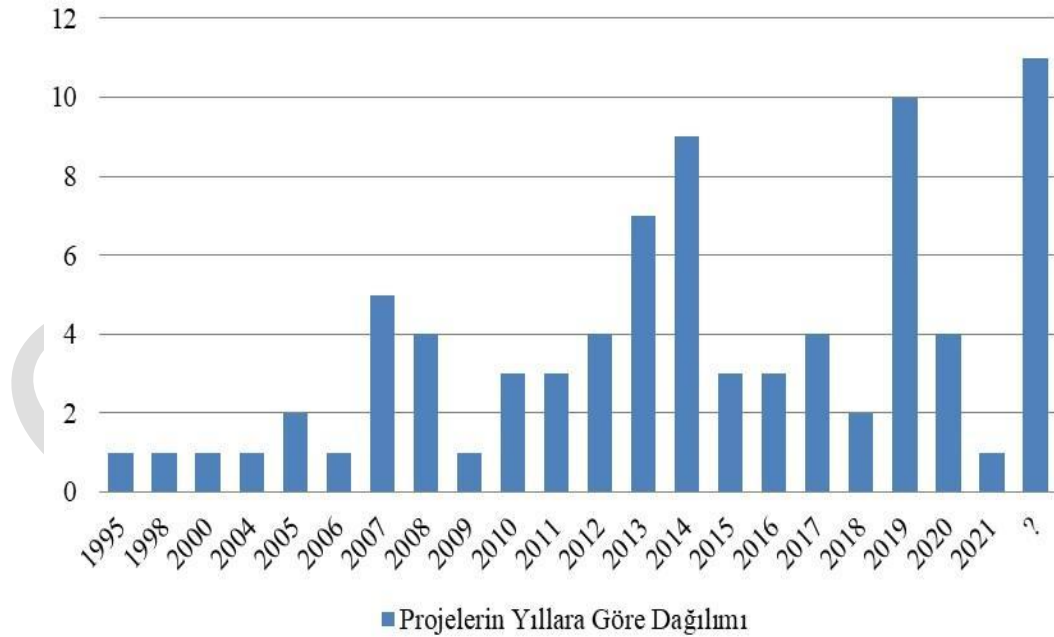
- Sessiz Bir Geçmişten Sesler: Afrika Kökenli "Türk" Olmanın Dünü ve Bugünü (Tarih Vakfı, Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye Delegasyonu ve Afrotürkler Dayanışma, Kültür ve Yardımlaşma Derneği)

- Türkiye’de İnsan Hakları ve Sivil Toplum Gelişiminin Görsel Anlatımı Projesi (Tarih Vakfı ve Avrupa Komisyonu)
- Şehre Tanıklık Edenler-Erzincan Sözlü Tarih Çalışması (Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı)
- Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması (Tarih Vakfı, Anadolu Üniversitesi ve Ekin Grup)

Şekillerden (1-4.) çıkan bulgular, sözlü tarih projelerinde devlet kurumlarının (belediyeler aktif rolüyle) sivil toplum kuruluşlarına göre daha fazla paya sahip olduğunu göstermektedir. Sivil toplum kuruluşlarında ise vakıflar sözlü tarih projelerinin öncülüğünü üstlenmiştir. Diğer kurum veya kuruluşlar ise 4 proje desteklemiştir. Son olarak 10 proje birden çok kurum tarafından desteklendiği için incelenen 81 projenin 95 farklı kurum veya kuruluş tarafından hazırlandığı tespit edilmiştir.

Sözlü Tarih Projelerinin Yıllara Göre Dağılımı

İkinci araştırma sorusunda sözlü tarih projelerinin yıllara göre dağılımı incelenmiştir. Yıl bilgileri, projelerin internet sayfalarından ya da proje sonucunda ortaya konulan eserlerden edinilmiştir. Sözlü tarih projelerinin tamamlanma yılına ilişkin herhangi bir bilgi elde edilemeyen 11 proje, Grafik 2’de soru işaretiyle (?) gösterilmiştir.

Grafik 2. Sözlü Tarih Projelerin Yıllara Göre Dağılımı

1995-2021 yılları arasında yapıldığı tespit edilen sözlü tarih projelerinin ilki, 1995 yılında “Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı” tarafından yapılmış olan “Kadın Eserleri Kütüphanesi Kadın Sözlü Tarih Çalışmaları Pilot Projesi”dir. 1998 yılında Tarih Vakfı tarafından “Cumhuriyetin Anıları, Sözlü Tarih ve Belgesel Film Projesi” ise Türkiye’de yapılmış olan ikinci projedir. 2021 yılının ocak ayında tamamlanan Başkent Ankara Meclisi tarafından yapılan “Bir Zamanlar Ankara Sözlü Tarih Çalışması Projesi”, tespit edilen son projedir. Ayrıca sözlü tarih projelerinin en çok 2019 (10) ve 2014 (9)

yıllarında yapıldığı görülmektedir. Hangi tarihte yapıldığı bilinmeyen 11 proje (?) bulunmaktadır.

Sözlü Tarih Projelerinin Odaklandığı Tarih Alanına Göre Dağılımı

Üçüncü araştırma sorusunda, yürütülen sözlü tarih projelerinin odaklandığı tarih alanları incelenmiş ve Tablo 1’de sunulmuştur. Bir proje, aynı anda belirgin bir şekilde iki tarih alanını birden temsil ediyorsa frekanslara ayrı ayrı dâhil edilmiştir. Bu gerekçeyle toplam frekans, 86 olmuştur.

Tablo 1. Projelerin Odaklandığı Tarih Alanları

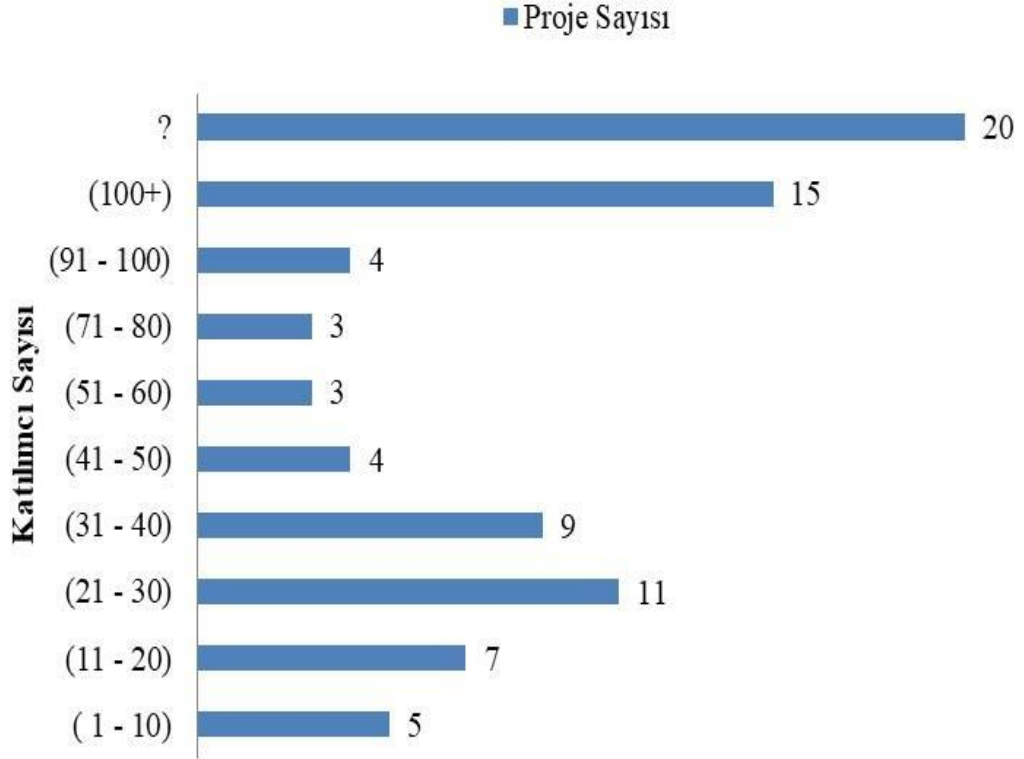
Tarih Alanı	F
Yerel Tarih	26
Sosyal (Toplumsal) Tarih	19
Göç Tarihi	10
Kurum Tarihi	6
Kadın Tarihi	3
Etnik Tarih	3
Basın Tarihi	2
Sivil Toplum Tarihi	2
Siyasi Tarih	2
Spor Tarihi	2
Yayıncılık Tarihi	2
İnsan Hakları Tarihi	1
Aile Tarihi	1
Dinler Tarihi	1
Edebiyat Tarihi	1
Sanayi Tarihi	1
Sendika Tarihi	1
Sinema Tarihi	1
Turizm Tarihi	1
Yaşam Tarihi	1
Toplam	86

Tablo 1’de görüldüğü üzere yapılan sözlü tarih projeleri, en çok yerel tarih (26) alanıyla ilgilidir. Yerel tarih projeleri içerisinde mahalle (2), kent (1) ve sokak (1) tarihi şeklinde özel olarak ifade edilen 4 proje bulunmaktadır. Yerel tarihten sonra projeler, en çok sosyal (toplumsal) tarih (19) ve göç tarihine (10) odaklanmıştır. Göç tarihi projeleri, kendi içerisinde mübadele (4), göç (2), sürgün (2), asimilasyon (1) ve mültecilik (1) gibi konulardan oluşmaktadır. Bunların dışında kurum tarihi, kadın tarihi, etnik tarih, basın tarihi, sivil toplum tarihi, siyasi tarih, spor tarihi ve yayıncılık tarihi gibi alanlardan ikişer projenin gerçekleştirildiği görülmektedir.

Sözlü Tarih Projelerinin Katılımcı Sayılarına Göre Dağılımı

Dördüncü araştırma sorusunda sözlü tarih projelerinin katılımcı sayıları incelenmiştir. Bu kapsamda katılımcı sayıları, 10’lu gruplara bölünmüş ve 100’den fazla katılımcıya sahip projeler “100+” olarak gösterilmiştir. Buna karşın katılımcı sayısı verilmeyen ya da tespit edilemeyen proje sayıları, soru işareti (?) sembolü ile sunulmuştur. Katılımcı sayıları ile ilgili bulgular grafik haline getirilirken, projelerin sonucunda ortaya çıkan ürünlerden biri olan

kitap serilerinde veya ciltlerinde ayrı ayrı yer alan katılımcı sayıları toplanmış ve tek veri olarak Grafik 3’e yansıtılmıştır.

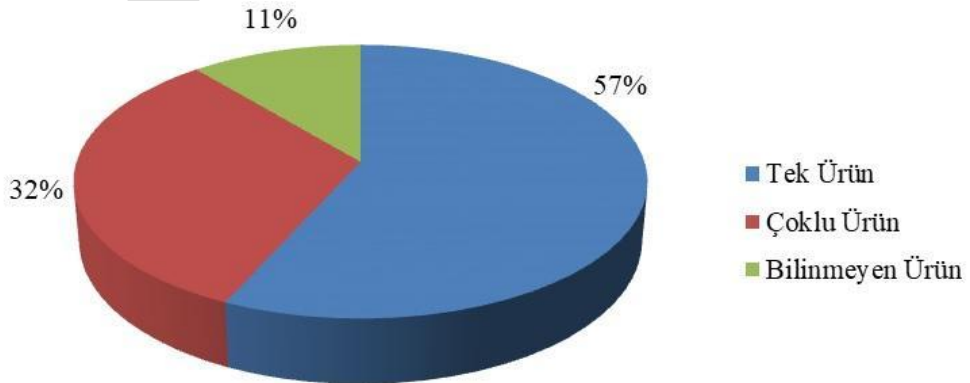

Grafik 3. Katılımcı Sayısına Göre Projelerin Dağılımı

Grafik 3 incelendiğinde, projelerin neredeyse 1/4’ünün (20) katılımcı sayısı tespit edilememiştir. Bu durum, yapılan projelerin tanıtılması ve elde edilen verilerin kamuoyuna sunulması açısından önemli bir eksikliği ortaya koymaktadır. Bunun yanında 100+ katılımcıya sahip 15 proje ve 1-10 arası katılımcının yer aldığı 5 proje bulunmaktadır.

Sözlü Tarih Projelerinde Ortaya Konulan Ürünler

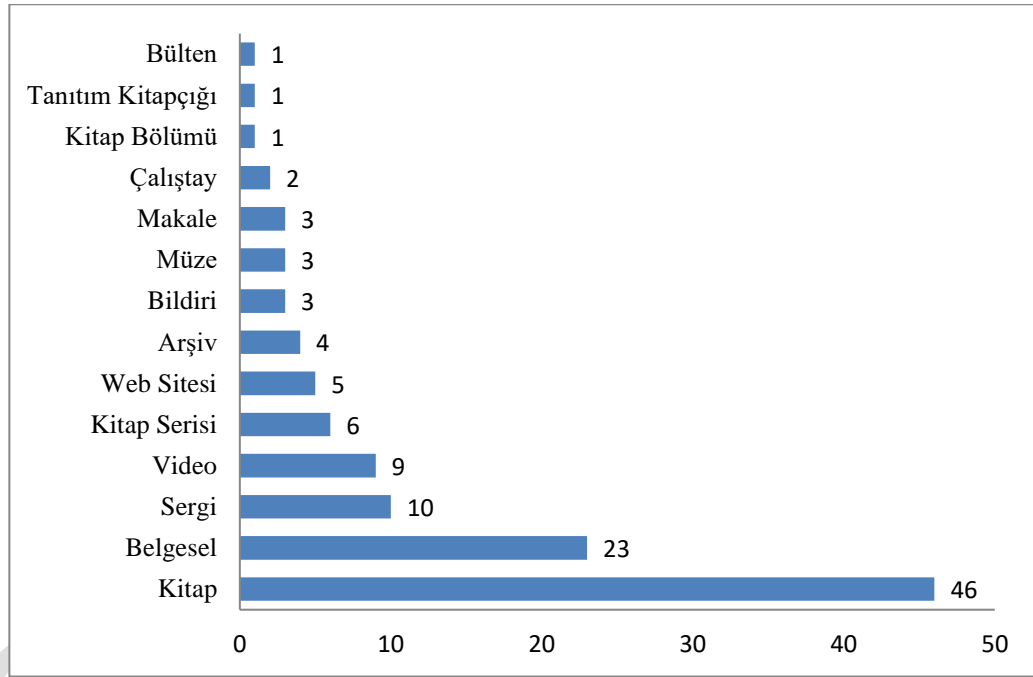
Son araştırma sorusunda sözlü tarih projelerinin sonucunda ortaya konulan veya ortaya konulması hedeflenen ürünler incelenmiştir. Öncelikle projeler, “Tek Ürün”, “Çoklu Ürün” ve ortaya konulması hedeflenen ürünler tespit edilememişse “Bilinmeyen Ürün” şeklinde üç başlığa ayrılmıştır.

Grafik 4. Proje Sonuçlarına Göre Ürün Çeşitliliği Dağılımı

Grafik 4'e bakıldığında, tek ürün (46) elde edilen projelerin grafiğin yarısından fazlasını (%57) oluşturduğu görülmektedir. Çoklu ürün elde edilen projeler (26), grafikte %32'lik paya; elde edilen ürünün bilinmediği projeler (9) ise %11'lik bir paya sahiptir.

Projelerdeki ürün çeşitliliği sınıflandırıldıktan sonra projelerde hangi ürünlerin ortaya konulduğu incelenmiştir. Grafik 5 hazırlanırken farklı isimlerde verilen benzer türde ürünler aynı başlık altında toplanmıştır. Bu kapsamda "biyografik belgesel, belgesel film, belgesel program, belgesel serisi, belgesel" şeklinde ifade edilen ürünler, "Belgesel" başlığı; "sanal müze, müze" şeklinde ifade edilen ürünler, "Müze" başlığı ve "CD, DVD, kısa film, video serisi, tanıtım filmi" şeklinde ifade edilen ürünler, "Video" başlığı altında birleştirilerek verilmiştir.

Grafik 5. Projelerde Elde Edilen Ürünlerin Dağılımı

Grafik 5 incelendiğinde sözlü tarih projelerinde en çok elde edilen ürünün kitap (46) olduğu görülmektedir. Kitaptan sonra en çok elde edilen ürün belgesel (23) olmuştur. Kitap ve belgeseli sırayla; sergi (10), video (9), kitap serisi (6), web sitesi (5), arşiv (4), makale (3), müze (3), bildiri (3), çalıştay (2), kitap bölümü (1), tanıtım kitapçığı (1) ve bülten (1) takip etmiştir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada Türkiye’de kurum ve kuruluşlar (belediye, üniversite, STK vb.) tarafından 1995-2021 yılları arasında yapılmış olan 81 sözlü tarih projesi incelenmiştir. İlki 1995 yılına ait olan proje sayısında 2010 yılından sonra artış yaşanmıştır. Buna rağmen geniş bir coğrafya ve kültüre sahip, 83 milyon 614 bin kişilik nüfus ve bu nüfusun %9,5 gibi bir oranının 65 yaş ve üzeri (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2020) nüfusa karşılık geldiği düşünülürse, Türkiye’de kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış sözlü tarih projelerinin nicelik açısından oldukça yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Yaşlı nüfus, toplumun canlı hafızaları ve olayların şahitleri oldukları için sözlü tarihin en önemli kaynaklarıdır. Bu kaynakların anlatılarının sözlü tarih görüşmeleriyle kaydedilmesi ve arşivlenmesi, tarihi

konulardaki tartışmalara güncel katkılar sunacaktır. Aynı zamanda tecrübeli insanlar, yaşadıkları bölgenin her bakımdan geçirdiği değişim ve sürekliliği gençlere ve çocuklara aktarma misyonuna sahiptir. Bu da kültürel mirasın aktararak yaşatılması ve sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere gibi ülkelerde müze, arşiv ve kütüphaneler başta olmak üzere birçok resmî ve sivil kuruluş tarafından sözlü tarih çalışmaları yürütülerek toplumun hafızası sürekli olarak kaydedilmektedir.

Nicelik açısından sözlü tarih çalışmalarının yeterli düzeyde olmayışı, Özer’in (2012) ifade ettiği gibi batılı ülkelere kıyasla sözlü tarihin Türkiye’de geç kalınmış bir çalışma alanı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Dünyada 1960’lardan itibaren gelişen sözlü tarih, Türkiye’de ilk önemli ürünlerini 1990’lı yıllarda vermiştir. Bu eksiklik, sözlü tarih projelerine yeterli yatırımın yapılmamasından kaynaklanmaktadır (Çakmak, 2010, s. 745). Sözlü tarih projelerine çeşitli kurumlar tarafından mali destek sağlansa da bunların yeterli olmadığı açıktır. Bu noktada Batılı ülkelere olduğu gibi özel kurumların ve şirketlerin, sözlü tarih projelerine daha çok mali destekte bulunması, sözlü tarihin Türkiye’de gelişimini hızlandıracaktır.

Türkiye’de yapılmış olan sözlü tarih projeleri incelendiğinde bazı devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşları haricinde sözlü tarih projelerine az sayıda rastlanmaktadır. Yapılmış olan proje sayısı da bu durumu gözler önüne sermektedir. Devlet kurumları tarafından 52 proje, sivil toplum kuruluşları tarafından 39 proje ve diğer kurum veya kuruluşlar tarafından 4 proje yapıldığı görülmektedir. Devlet kurumlarının sözlü tarih projelerini STK ve diğer kurumlardan daha çok desteklediği görülmektedir. Sözlü tarih projelerini devlet kurumları içerisinde en çok belediyeler (32) desteklemiştir. Bu belediyelerin illere göre dağılımına bakıldığında; İstanbul başta olmak üzere Bursa, İzmir, Eskişehir, Kocaeli, Çankırı, Mersin, Muğla ve Tekirdağ’dan oluştuğu saptanmıştır. 81 projeye ulaşılması ve bu projelerin de en çok belediyeler (32) tarafından desteklenmesi temel alınrsa; belediye başta olmak üzere kamu kurumları tarafından sözlü tarih projelerinin yeteri kadar desteklenmediği ortaya çıkmaktadır. 81 ili olan bir ülke için yalnızca 8 ilin belediyeleri tarafından sözlü tarih projeleri yapılması dikkat çekicidir.

Projelerin odaklandığı alanlar, sözlü tarihin konu zenginliği ve perspektif genişliğini değerlendirme açısından önemlidir. İncelenen sözlü tarih projelerinin daha çok yerel tarih (26) ve sosyal (toplumsal) tarih (19) alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Daha çok yerel tarih çalışmaları yürütülmesi, hem sözlü tarihin doğası, tarihi gelişimi ve nitelikleriyle hem de projeleri gerçekleştiren kurumların çoğunlukla belediyeler ve vakıflar olmasıyla açıklanabilir. İlgili kurumlar, yaptıkları projelerde yakın çevresini ve faaliyet alanının sözlü ya da yerel tarihini ele almayı tercih etmiştir. Yalnızca 2 siyasi tarih projesinin tespit edilmesi ise dikkat çekicidir. Bilindiği gibi, dünyada ve Türkiye’de tarihçilerin ve okulların öğretmeye odaklandığı genel tarih alanı, daha çok “önemli ve büyük isimleri” (hükümdarlar, komutanlar, din, bilim, sanat adamları gibi siyasi karakterleri) konu almaktadır (Oruç, 2019, s. 360). Yerel tarih, sosyal tarih ve günlük hayatın diğer bileşenleri, genel tarihin içerisinde çok az yer bulabilmektedir. Bunların dışında incelenen projelerin sözlü tarihin mevcut potansiyelini yeterli bir şekilde yansıtacak kadar konu çeşitliliğine sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu da Türkiye’de beklenen sayıda sözlü tarih projelerinin yapılmaması ve sözlü tarihin belirli kurumların gerçekleştirdiği projelerle sınırlı kalmasıyla açıklanabilir. Bu sorunu aşmak için tıpkı Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu

gibi bakanlıkların büyük çaplı projelerle sözlü hafızanın kaydedilmesine imkân tanınması gerekmektedir. Örneğin; ABD’de 1930’ların sonunda, Georgia’da ve diğer güney eyaletlerinde kırsal bölgelerdeki siyah ve fakir beyaz insanların hayatlarını araştırmak için Federal Yazarlar Projesi yürütülmüştür (Starr, 1977, s. 7). Bu büyük projede, Büyük Depresyon döneminde, şehirlerin, eyaletlerin ve bütün Amerika’nın kuş bakışı olarak coğrafi, tarihi ve sosyal portresi çıkarılmıştır. Projede Büyük Depresyon’dan dolayı işsiz kalan yazarlar yer alarak 1936-1938 yılları arasında 17 eyalette 2300 görüşme gerçekleştirmişlerdir (Hirsch, 1998, s. 217; Yetman, 2001). Bu veriler, günümüzde Amerikan tarihini ortaya koyan önemli bir arşiv olarak Kongre Kütüphanesi’nde hem fiziksel hem dijital olarak araştırmacıların istifadesine sunulmaktadır. Ayrıca bu proje, 1960’lara kadar gazetelerde yok sayılan ve tarihçiler arasında hâkim olan köle anlayışını kökünden değiştirmiştir (Ritchie, 2015, s. 4). Bir bakıma Amerika’nın yakın tarihinin yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır. Yine Amerika’nın Georgia eyaletinde bir lisede başlatılan The Foxfire Projesi, okul temelli sözlü tarih projelerinin öncüsü olarak 1966’dan beri sürdürülmektedir (Dere, 2019c, s. 517).

Amerika’nın dışında İngiltere’de sözlü tarihin en önemli isimlerinden biri olan Paul Thompson’ın “Edward Dönemi İnsanları: Britanya Toplumunun Yeniden Oluşumu [The Edwardians: the Remaking of British Society]” adlı projesini örnek göstermek mümkündür. Thompson’ın İngiltere’de 1872-1906 yılları arasında doğmuş 500 kişinin günlük yaşamlarına dair yaptığı görüşmeler, 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında İngiltere toplumunun yaşadığı değişimleri göstermesi açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bu yönüyle Thompson, bu projesini bir saha çalışmasının ötesinde dönemin toplumsal tarihini yeniden değerlendirmek için tasarlamıştır (Thompson, 1999, s. 76-77). Görüldüğü gibi her iki örnekte de “yeniden değerlendirme”ye vurgu yapılmaktadır. Türkiye’de de toplumsal hafızayı ve çeşitli dönemlerdeki tarihi olayları bu şekilde aydınlatacak ve yeni bakış açıları getirecek (yeniden değerlendirecek) büyük projeler yapılabilir. Bunun için en başta bakanlıkların bu tür projelere destek vermesi ya da doğrudan süreçte yer alması şarttır. Yoksa mevcut şartlarda resmi ve sivil kurum ve kuruluşların imkânları, yalnızca bu çalışmada yer verilen projelerle sınırlı kalmaya devam edecektir. Bunun için bakanlıklarda, üniversitelerde, büyük kütüphanelerde veya belediyelerde sözlü tarih araştırma ofislerinin açılması gerekmektedir. Hem Amerika hem de İngiltere’de sözlü tarihin gelişiminde bu tür ofisler ve araştırma merkezleri büyük rol oynamıştır (Dere, 2017). Bu merkezler, araştırmacılara sağladıkları fonlarla büyük projelerin yapılmasında öncü olmuşlardır. Bu bakımdan sözlü tarih projelerinin önündeki en büyük engel olarak sponsor desteklerinin yetersizliği gösterilebilir.

Öte yandan araştırma kapsamında incelenen sözlü tarih projelerinden en çok elde edilen ürün, kitap (46) olmuştur. Sözlü tarih projeleri sonucunda 46 (%57) projeden tek ürün, 26 (%32) projeden ise çoklu ürün elde edilmiştir. Bu bağlamda sözlü tarih projelerinden elde edilen verilerin mümkün olduğunca farklı ürünle sunulması, projelerin yaygınlaştırılmasına, tanınmasına, dolayısıyla gerçekleştirildiği bölgenin tanıtılmasına katkı sağlayacaktır. Özellikle elde edilen verilerin dijital imkânlar kullanılarak (başta sosyal medya olmak üzere) paylaşılması, geniş kitlelere ulaşmak için önemli bir yöntem olacaktır. Ayrıca incelenen projelerin neredeyse 1/4’ünün (20) katılımcı sayısı tespit edilememiştir. Bu durum, yapılan projelerin tanıtılması ve elde edilen verilerin kamuoyuna sunulması açısından önemli bir eksikliği ortaya koymaktadır. Bunun yanında 100+ katılımcıya sahip 15 proje ve 1-10 arası katılımcının yer aldığı 5 proje bulunmaktadır. Bunun aksine projelerde katılımcı sayıları, demografik bilgileri ve proje için diğer önemli unsurlar açıklanmalıdır. Bu durum, aynı ya

da benzer konuda araştırma yapacak kişilere fikir vermesi ve onları yönlendirmesi açısından yararlı olabilir.

Son olarak araştırma kapsamında karşılaşılan en büyük problemin sözlü tarih projeleriyle ilgili yeterli bilgilere ulaşamamak olduğunu söylemek mümkündür. Bulgular bölümünde “?” işaretiyle gösterilen eksiklikler, projelerin detaylarının ilgili kurum ve kuruluşların sayfalarında yeterli şekilde yer almamasından ve bazı projelere haberlerden ulaşılmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca sözlü tarih projelerinden elde edilen veriler, dijital ortamda yeterince paylaşılmamıştır. Bunun aksine Amerika, Kanada, Avustralya ve Avrupa ülkelerinde yapılan sözlü tarih projelerinin ses (görüntü) kayıtlarına, görüşme dökümlerine ve eğitim dokümanlarına kadar bütün ayrıntılarına dijital ortamda yer verildiği görülmektedir. Bu konuda güncel olarak hem Amerikan Kongre Kütüphanesi hem de StoryCorps projesi örnek gösterilebilir. Kongre Kütüphanesi, sözlü tarih görüşmelerini ve dökümlerini dijital ortamlarda yayınlamaktadır. StoryCorps ise insanların hikâyelerini yüksek çözünürlüklü videolarla kaydederek dünyanın her yerine ulaştırmaktadır (Dere, 2019b). Ayrıca bazı sözlü tarih projelerinin kurum ve kuruluşların web sitelerinde farklı başlıklar altında yer aldığı görülmüştür. Aynı zamanda bazı projelerin türleri, içerikleri ve çıktıkları hakkında yeterince bilgi verilmemektedir. Bu sorunu aşmak için araştırma kapsamına alınamayacak kadar az veriye ulaşılan projeleri gerçekleştiren kurumlara e-mail atılmasına ya da telefonla aranmasına rağmen sonuç alınamamıştır. Sözlü tarih projelerindeki veri eksikliği ve yapılan projelerin yeterince görünür olmaması, kurum ve kuruluşların hazırlamış veya desteklemiş oldukları projelere yeteri kadar önem vermedikleri şeklinde yorumlanmıştır.

SONUÇ

Araştırma sonunda ulaşılan sonuçlar, Türkiye’de kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmış sözlü tarih projelerinin hem nicelik hem de odaklandığı tarih alanının çeşitliliği bakımından yetersiz olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte projelerin çoğunu belediyelerin gerçekleştirdiği ve bu projelerden daha çok kitapların üretildiği tespit edilmiştir. Projeleri destekleyen kurum ve kuruluşların dağılımına bakıldığında, yeterince ortaklık kurulmadığı ve projelerin genellikle tek kurum veya kuruluş tarafından desteklendiği görülmüştür. Aynı zamanda projeleri destekleyen devlet kurumları içerisinde en çok belediyelerin, sivil toplum kuruluşları içerisinde ise vakıfların öncü olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yerel tarih ve sosyal (toplumsal) tarih alanlarına yoğunlaşan projeler, daha çok mali destek sağlayan kurum veya kuruluşun faaliyet alanı ve yakın çevresini konu edinmiştir. Bunların dışında projeleri araştırma sırasında karşılaşılan en büyük sorun, projelerin detaylarının dijital ortamlara aktarılmamış olmasıdır. Bu nedenle bazı projeler hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Bu deneyimler ile kurum ve kuruluşların hazırlamış veya desteklemiş oldukları projelere yeteri kadar önem vermedikleri sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın sonucunda elde edilen sonuçlar ışığında şu önerilerde bulunulabilir:

- Sözlü tarih projelerinde yeterince ortaklıkların kurulamadığı görülmüştür. Bu kopukluğu gidermek için sözlü tarih projelerinin kamu, sivil ve özel iş birlikleriyle yürütülmesi gerekmektedir. Bu amaçla özellikle bakanlıkların yanında diğer özel kuruluşların (şirketlerin) bu projeye fon sağlamaları için vergi indirimi ya da muafiyeti gibi seçeneklerin sunulması, projelerin artmasında rol oynayabilir.

- Sözlü tarih projelerini gerçekleştirenlerin projeler hakkında detayları mutlaka dijital platformlarda sunması, diğer araştırmacılara fikir verme ve ilham olma gibi önemli fonksiyonları gerçekleştirebilir.

- Sözlü tarih projeleriyle ilgili bilgilerin yeterince dijital ortamlarda yer almaması, bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor olabilir. Bunun için konunun uzmanlarının katılımıyla proje ekibine eğitim verilebilir. Böylece veri toplama ve analizi, saklama ve dijital ortamlarda yayma konularındaki sorunlar daha çabuk aşılabılır.

- Projelerden daha çok kitapların üretildiği görülmüştür. Belgesel veya videolara daha fazla ağırlık verilerek projelerin sonuçlarının daha fazla kişiye ulaşması sağlanabilir.

SUMMARY

Oral history, which developed significantly since the second quarter of the 20th century, is used extensively in local and social history-related issues such as the history of cities, institutions, families, migration, and civil society. With the increase in oral history studies that record living memories, various institutions and organizations in countries such as the United States, the UK, Canada, and Australia have started to support oral history projects (Dere, 2019c). In Turkey, such projects started to gain popularity in the 1990s (Avcı-Akçalı & Aslan, 2012, p. 675; Dere, 2019b). The literature review yielded no study that collectively examines oral history projects conducted by Turkish institutions and organizations. Based on this gap in the relevant literature, this study aims to examine the oral history projects conducted by institutions and organizations (municipalities, universities, NGOs, etc.) in Turkey.

The study employed the holistic multiple-case study, which is one of the qualitative research methods (Yıldırım & Şimşek, 2018, p. 301). Data sources (sample) include 81 oral history projects (1995-2021) determined by using the criterion sampling method (Patton, 2018, p. 235). Data collection was carried out based on the data from the Foundation of Science and Art (BİSAV), the Foundation of History (Tarih Vakfı), corporate websites of municipalities, and the books and documentaries prepared and supported by institutions and organizations. For the projects for which sufficient data could not be obtained, additional information was requested from the supporting institutions or organizations via e-mail. The projects for which sufficient data could still not be obtained were not included in the sample. The projects included in the sample were evaluated by content analysis method (Yıldırım & Şimşek, 2018, p. 242), according to themes such as the institutions or organizations that carried out the project, the years when the projects were conducted, their focus, their number of participants, and the products they offered.

According to research findings, it was concluded that oral history projects conducted by the Turkish institutions and organizations were insufficient because there was a lack of quantity as well as the diversity of history fields on which these studies are based. In addition, it was found that municipalities conducted most of the projects and books were the main product of the projects. Considering the institutions and organizations supporting the projects, it was observed that the number of partnerships was not enough and that a single institution or organization generally supported projects. In addition, it was determined that municipalities among the state institutions and foundations among the NGOs mainly supported the projects. In addition, the projects related to the fields of local history and

social history mostly focused on the field of activity of the institution or organization providing financial support and the immediate local context.

Considering the products of the oral history projects, books were the main products of the projects that produced only one type of product. On the other hand, the biggest problem encountered when researching the projects was that project details were not offered on digital platforms. For this reason, sufficient information could not be reached about some of the projects. Therefore, it was concluded that institutions and organizations did not attach enough importance to the projects they carried out or supported. Based on the findings obtained in the study, it can be recommended that oral history projects should be conducted with cooperation among organizations and institutions, that expert advice should be sought about offering project details on digital platforms, and that training should be provided for project teams. It is possible to say that these recommendations can make an important contribution to the spread and popularity of oral history projects.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Araştırma, derleme türünde olduğu için etik kurul gerektirmemektedir.
Katılımcı Rızası:	Sözlü tarih projeleri incelendiği için aydınlatılmış rıza beyanı gerekmemektedir.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Yazarlar veya kurumlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Telif hakkı içeren materyal kullanılmamıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	The research does not require an ethics committee as it is a review study.
Informed Consent:	Since oral history projects are reviewed, informed consent is not required.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	There is no copyrighted material in text.

KAYNAKÇA

- Avcı-Akçalı, A. & Aslan, E. (2012). Tarih öğretiminin iyileştirilmesi yolunda alternatif bir yöntem: Sözlü tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 669-688.
- Bilim ve Sanat Vakfı [BİSAV]. (2006). *Sözlü tarih araştırmacıları için pratik el klavuzu*. İstanbul: Yazar.
- Binici, D. (2014). *Tarih dilde can buluyor: Çekmeköy*. İstanbul: Çekmeköy Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.
- Çakmak, F. (2010). Sözel tarihçilikte saptamalar ve sorunlar: Bursa Örneği. M. Öz. (Ed.), *Cumhuriyet döneminde Türkiye’de tarihçilik ve tarih yayıncılığı sempozyumu (bildiriler)* içinde (s. 731-746). Ankara: TTK.
- Çaykent, Ö. (2016). Sözlü tarih. A. Şimşek. (Ed.), *Tarih için metodoloji* içinde (s. 163-175), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin izleri: Yanıbaşımızdaki tarih için bir kılavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Dere, İ. (2017). *Sosyal bilgiler derslerinde bir öğrenme ve öğretme yöntemi olarak sözlü tarih* (Yayınlanmamış doktora tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Dere, İ. (2019a). Viewpoints of social studies teachers about oral history method. *Review of International Geographical Education Online*, 9(1), 171-192.
- Dere, İ. (2019b). Sözlü tarihin kaynakları: Bir bibliyografya çalışması. *Tarihyazını*, 1(1), 79-122.
- Dere, İ. (2019c). Sözlü tarihin eğitim uygulamalarına entegrasyonunda bir başarı öyküsü: The Foxfire projesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, 12(2), 511-531.
- Doğan, Y. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde sözlü tarih. A. Şimşek & S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 113-141), Ankara: Pegem Akademi.
- Eraslan, L. (2004). Tarihe 1000 canlı tanık, tarihte 1000 canlı çocuk: (Bir sözlü tarih uygulamasından çıkarsamalar). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-25.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hirsch, K. (1998). Culture and disability: the role of oral history. R. Perks ve A. Thomson (Ed.) *The Oral History Reader*. New York: Routledge Press.
- International Oral History Association [IOHA]. (2000). *Crossroads of history: Experience, memory, orality, proceedings of XIth IOHA Conference*, Boğaziçi University Press, 15-19 Haziran, İstanbul.
- İlyasoğlu, A. & Kayacan, G. (Ed.). (2006). Kuşaklar, deneyimler, tanıklıklar: Türkiye’de sözlü tarih çalışmaları konferansı (26-27 Eylül 2003). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı. (t.y.). *Sözlü tarih koleksiyonu*. <http://kadineserleri.org/sozlu-tarih-koleksiyonu/>. Erişim tarihi: 07.03.2021.
- Küpüç, E. (2014). *Sözlü tarih kavramı ve sözlü tarihin tarih öğretimindeki rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Kyvig, D. E. & Marty, M. A. (2000). *Yanıbaşımızdaki tarih* (N. Özsoy, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Metin, E. (2009). Kültürel kimliğin korunmasında sözlü tarih çalışmaları: Çankırı örneği. *Çankırı Araştırmaları*, 4(4), 77-83.
- Neyzi, L. (2011). *İstanbul'da hatırlamak ve unutmak: Birey, bellek ve aidiyet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Oruç, Ş. (2019). Tarih öğretiminde biyografiler. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenler için özel öğretim yöntemleri içinde* (s. 360-366). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Özer, E. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde yerel ve sözlü tarih etkinliklerinin programlanması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Konya Üniversitesi, Konya.
- Öztürkmen, A. (2001). Sözlü tarih: Yeni bir disiplinin cazibesi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 91, 115-21.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Perks, R. & Thomson, A. (Ed.). (1998). *The oral history reader*. London: Routledge.
- Ritchie, D. A. (2015). *Doing oral history* (3th Edition). New York: Oxford University Press.
- Stanford, M. (2013). *Tarihin incelenmesi için bir kılavuz* (C. Cemgil, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Starr, L. (1977). Oral history. *Encyclopedia of library and information science*, 20, 440-463.
- Talay Keşoğlu, B. (2018). Kadın sözlü tarih semineri üzerine. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 34-35, 102-110.
- Tarih Vakfı. (t.y.) *Tarih Vakfı'nda sözlü tarih*. <https://www.tarihvakfi.org.tr/proje/tarih-vakfi-nda-sozlu-tarih/41/tarih-vakfi-nda-sozlu-tarih/81>. Erişim tarihi: 22.03.2021.
- Thompson, P. & Bornat, J. (2017). *The voice of the past: Oral history*. Oxford University Press.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi* (Ş. Layikel, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tosh, J. (2013). *Tarihin peşinde* (Ö. Arıkan, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tunçay, N. E. (1993). *Sözlü tarih atölyesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2020). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2020-37210&dil=1>. Erişim tarihi: 04.03.2021.
- Yetman, N. R. (2001). 'Born in Slavery': An introduction to the WPA slave narratives. *Library of Congress Information Bulletin*, 60(4).
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.